

De periferie in kaart gebracht

KAREL VANHAESEBROUCK

Elke theatergeschiedenis is een complex kluwen van canonicering- en selectiemechanismen. Bepaalde theatervormen of -tradities groeien binnen een geschiedenis uit tot belangrijke, structurerende elementen en vooral tot ijkpunten. Andere vormen worden haast ongemerkt uit de geschiedenisboeken gelicht.

In *Théâtres en lutte*, een heel erg boeiende en toegankelijke studie over de geschiedenis van het militante theater in Frankrijk, vraagt de Franse theaterwetenschapper Olivier Neveux zich af waarom precies dat theater dat daadwerkelijk en met onmiddellijke ingang iets aan de werkelijkheid wilde veranderen, uit de geschiedenis geweerd werd. Volgens Neveux is de verklaring eenvoudig: militantisme en artistieke kwaliteit zouden fundamenteel onverenigbaar zijn, 'on lui refuse, régulièrement, toute intelligence artistique, voire toute intelligence politique; on lui oppose un art formaliste, expérimental, noble' (p.8). Waarom zou een militant project, ontstaan uit acute politieke noodzaak en vooral uit de wil om te vechten, gedoemd zijn tot artistieke mislukkingen, waarom zou een dergelijk project per definitie simplistisch en schematisch zijn, waarom kan de weigering de wereld te aanvaarden zoals die is, geen interessant project opleveren? Die vragen vormen de kritische kapstok waaraan Neveux zijn geschiedenis ophangt.

Die geschiedenis blijkt een verhaal van gaten en lacunes te zijn. Militante theatermakers waren in eerste instantie bezorgd om het hier en nu, met de posterioriteit van hun eigen werk hielden ze zich niet bezig. Teksten zijn dan ook in het gros van de gevallen onvindbaar of niet gepubliceerd. De getuigenissen zijn dan weer schaars of mythologiseren het verleden. Niettemin is Neveux erin geslaagd heel wat materiaal op te duikelen en te ordenen tot een mogelijke geschiedenis. Die begint voor de auteur pas vanaf de jaren zestig, met het protest tegen de Vietnam-oorlog. Daarvoor bleek de hegemonie van de Franse communistische partij binnen linkse

middens zo overweldigend, dat het militante theater zich – paradoxaal genoeg – beknot wist in zijn eigen representatievormen. Zo kwam de agitpropgroep Octobre, die in haar rangen latere coryfeeën als Blin en Prévert telde, al snel in conflict met de officiële partijlijn, die tot diep in de jaren zestig een uitgesproken sociaal-realistische poëtica aanhing.

Van cruciaal belang voor het élan van het militante theater was de passage van het Berliner Ensemble in Parijs in 1954 met *Moeder Courage*. Die voorstelling luidde voor het Franse theater een nieuw tijdperk in. Met Brecht werd de wereld als fundamenteel geconstrueerd en dus veranderbaar voorgesteld: dromen van een andere wereld

kreeg plots een concrete betekenis en vorm. De popularisering van het Brechtiaanse model voltrok zich in Frankrijk in sneltreinvaart via het tijdschrift *Théâtre populaire* dat onder meer Roland Barthes en Bernard Dort in de rangen telde, en blijft tot op heden bepalend voor de Franse theaterpraktijk. Ook anno 2007 dragen makers met de nodige fierheid het epitheton 'brechtien'. Al snel groeide het Brechtiaanse model uit tot een doxa, die, zo vonden de post-68-militanten, het blijvende systeembevestigende karakter van het Franse theater diende te verhullen. Dat Neveux die mening deelt, zal niemand verwonderen. Niettemin wijst hij er met klem op dat de kennisgeving met Brecht – hoe snel zijn ideeën ook geïncorporeerd werden in de burgerlijke codes van het Franse theater – van fundamenteel belang is geweest voor de ontwikkeling van een politieke en artistieke tegenbeweging. Met Brecht werd een alternatieve of andere werkelijkheid niet alleen denkbaar maar ook representeerbaar. Het werk van Armand Gatti, dat als een rode draad door de studie van Neveux loopt, omschrijft de auteur dan ook als 'een dramaturgie des possibles' – met zijn werk wilde Gatti de toeschouwer bewust maken van de mogelijkheid van een gevecht.

Olivier Neveux, *Théâtres en lutte. Le théâtre militant en France des années 1960 à aujourd'hui*, La Découverte, Paris, 2007. ISBN 978-2-7071-4977-0.